

LBRIS

We know
books

Petru Poantă

Deschideri

Interviuri, memorii

Ciuj-Napoca, 2023

Cuprins

Memorii.....	5
Interviuri. Petru Poantă de vorbă cu.....	25
Nicolae Băciuț.....	27
Ion Cristofor.....	37
Flavia Teoc.....	48
Ioan-Pavel Azap.....	60
Ion Maxim Danciu.....	67
Daniel Moșoiu.....	74
Paul Boca.....	93

Din istoria culturii, îmi plac îndeosebi momentele aurorale, vremea de început a energiilor explozive și pline de candoare. Prin ele se actualizează reveriile mele esențiale despre frăgezimea originară a lumii. Sunt ca niște imagini afective ale memoriei mele onirice. Dar, în același timp, ele îmi dau și sentimentul locuirii spirituale. Orice început devine spațiu ocrotitor și loc al întemeierii.

Veneam la Cluj pentru prima dată ca student, în 1965. Era și cel dintâi mare oraș pe care îl cunoșteam. În anii 60, avea puțin peste o sută mii de locuitori și își conservase destul de bine ambianța deopotrivă burgheză și intelectuală. Cu toate că îmi lipseau multe repere culturale prin care să-i actualizez imaginea de profunzime, mi-l reprezentam, intuitiv, ca un fel de salon deschis, un spațiu consacrat omului civilizat și ritualurilor sale cotidiene.

Ca ideologie literară, [la *Echinox*] toți ne situam în paradigma modernismului și participam la bătălia pentru prioritatea esteticului. Mai mult, judecând retrospectiv, cred că ne orientam chiar în sensul unui estetism moderat, în orice caz, spre formele de idealizare ale creației. Prin forța lucrurilor, însă, nici unul dintre noi nu putea avea o concepție literară articulată. Am mai spus-o: eram la vârsta lecturilor disparate și, pentru mine cel puțin, recuperatoare. Eu făcusem Școala generală și Liceul la Hunedoara, unde plăcerea cititului am deprins-o destul de târziu și deloc metodic. Prima carte, *Robinson Crusoe*, am citit-o în

clasa a V-a și cu voce tare, unui coleg la care stăteam în gazdă. A fost cartea sacră, căci singulară, a copilăriei mele, dacă nu pun la socoteală și câteva basme ale lui Petre Ispirescu. A urmat perioada stalinistă a „formării” mele care a culminat cu memorarea, comandată de un profesor, a *Minerilor din Maramureș* și a lui *Lazăr de la Rusca* de Dan Deșliu. Uneori îmi zgomotesc încă memoria frânturi din sprintările ineptii. Mai târziu m-am răzbunat pe micul farsor, scriind un articol violent pentru care Deșliu nu m-a iertat niciodată. Abia din clasa a IX-a am început să citesc cu o oarecare constanță și cam ce găseam la modesta bibliotecă a orașului. Retrăiesc câteodată senzația de plăcere brutală cu care am citit pe nerăsuflăte *Cei trei mușchetari* ori exaltarea dintr-o zi întreagă de vară când l-am dat gata pe *Ivanhoe*. Dar în același an am descoperit poezia. Nu îmi amintesc prin ce împrejurare, într-o după-amiază m-am pomenit transcriind într-un caiet *Luceafărul* lui Eminescu. În zilele următoare am repetat operația de vreo două, trei ori până am ajuns la o variantă foarte caligrafică. A fost un fel de probă inițiativă ori o formă inocentă de plagiat. Oricum, memorasem poemul, cu o antipatie aproape morbidă față de seducătorul Cătălin. L-am și recitat odată la o serbare. Cu această performanță nu am intuit însă substanța eminescianismului, căci, la scurtă vreme, am făcut pasiune pentru sentimentalismul dulceag din versurile de dragoste ale lui Al. Vlahuță. Modelului îi preferam copia. Am înțeles diferența după un an, când am descoperit poezia lui Macedonski. Fără a o putea conceptualiza, am avut intuiția pură a idilicului din *Noaptea de mai* deodată cu a melancoliei eminesciene: o ambivalență care, de fapt, se regăsea în propria-mi sensibilitate. Creația este, inițial, o formă instinctivă de adaptare și imitație.

Imposibil de fixat momentul declanșării acestui instinct: m-am trezit compunând versuri, dar imitându-l nu atât pe Eminescu și Macedonski, cât niște traduceri din Victor Hugo și apoi pe Nicolae Labiș. Scriam delirant, umplând caiet după caiet, într-un retorism pompos și abstractizant. Mă apucasem să versific istoria Genovevei de Brabant după M. Sadoveanu, și să scriu un „roman” în versuri despre „viața la țară”, în maniera lui Coșbuc. Pulbere retorică, nimic lizibil. Eram întârziat cu o jumătate de secol. Această „experiență estetică” ratată m-a determinat, totuși, să optez pentru studiul literaturii. Altminteri, în liceu mă afirmasem și la științele „exacte”, fizică, matematică și chimie îndeosebi, fiind destinat, în așteptările profesorilor mei, profesiunii de inginer. Nu puneam, însă, nici o pasiune în aceste materii. Aveam prestigiul suspect al elevului tocilar, îmi făceam conștiincios temele, dar în realitate învățam extrem de ușor, mai degrabă cu o grație jucăușă, decât cu efort. Puteam memora o lecție chiar și într-o pauză. Situația mea pare în mare măsură atipică pentru o societate despre care se crede acum că nu admitea performanțele individului lipsit de protecție. Eu veneam dintr-un sat de munte, orfan de tată de la 14 ani, iar, pe deasupra, în perioada liceului eram și navetist. (Stăteam în gazdă în satul Hășdat, la vreo 6 km de Hunedoara, o localitate cosmopolită, cu români, unguri și o foarte pitorească și disciplinată comunitate de țigani). Sărăcia, navetismul și complexul intrusului au sedimentat într-o ambiție rezonabilă, deloc obsesivă, dar prin care am reușit să mă situez „în față”. N-am fost un băgăreț și nici un teribilist, ci o energie frustă, educată de timpuriu în etica muncii și a datoriei.

Am învățat să muncesc ca un profesionist de la vârsta de 12 ani. Când a murit tata, intram în adolescență aproape maturizat, și până am terminat facultatea, în toate vacanțele de vară am lucrat în agricultură ca un țăran de rând. Nu mă relaxam în acest interval. Eram acolo, adaptat, transpus integral în acea rusticitate compactă și laborioasă, deloc idilică. Atunci mi-am dat seama că țăranul comun nu are sentimentul naturii și că acest sentiment nu este unul natural. Nu am *privit* conștient natura decât după o bună educație estetică, iar peisajele pe care priveam/sensibilitatea mea le admira erau în esență „recunoașteri” ale imaginarului cultural. Îmi amintesc că, în hotarul satului meu, pe versantul unui deal, creșteau o mulțime de tufe de liliac, dar n-am auzit nici un localnic mirându-se măcar de acea misterioasă erupție florală. Eu am avut revelația acelei imagini exuberante, a floralului estetic, abia după ce l-am citit pe Proust. Sensibilitatea profundă a naturii se dobândește doar printr-o consistentă experiență estetică. Dar să revin: întoarcerile mele periodice la „izvoare” nu erau afectate de nostalgie la început. Până să ajung la reveria „copilăriei paradisiace” trebuia să fac cunoștință cu mitologia acestui topos livresc. Satul nu mi se arăta ca un univers de semne și simboluri enigmatice. Natura, neintermediată estetic, nu mi-o „amintesc” decât ca pe un conglomerat de senzații. Miraculos rămâne faptul că poți retrăi plenitudinea acestor senzații într-un orizont cultural. Probabil că orice persoană cultivată, născută la țară, are o „Coastă a Boacii”, precum Emil Cioran, are o geografie intimă căreia marile reverii livești îi revelează o transparență destinală. Indiferența estetică a țăranului față de natură nu exclude sentimentul organic, „irațional” al apartenenței la spațiul său original, cu precizarea

că un asemenea sentiment nu îi apare obligatoriu drept „substanță” etnică, nu se dezvoltă nemijlocit într-un orgoliu al autohtoniei.

Ajuns elev la oraș, eu sufeream tocmai de „complexul obârșiei”. Descendența rurală constituia o frustrare pe care încercam să o ocultez. În copilăria mea adormită, mă atrăgeau până la obsesie ustensilele culturale, caiete și creioane îndeosebi. Ele animau în mine instinctul diferenței și poate al puterii, căci, cu un caiet sub braț, umblam plin de importanță pe la vecini după impozite, jucând rolul de agent fiscal. Dar caietele acelea mă fascinau și ca un mister indicibil, tot așa cum în aerul tare și pur al pădurii mă toropea de plăcere mirosul de motorină arsă de la vreun camion rătăcit din când în când pe acolo. Fumul de motorină a fost cel dintâi elixir al copilăriei mele: o „perversiune” olfactivă ale cărei delicii nu le-am mai recuperat, însă, niciodată. Pe scurt, cred că mă atrăgea tot ceea ce contrazicea arhăitatea și natura virginală, dar nu vreau să caut în biografia mea semne „prevestitoare”, „experiențe” premonitorii ale unui destin citadin.

Rămâne probabil altceva: accesoriile culturii și civilizației reprezintă ispite irezistibile pentru omul arhaic. În *Tropice triste*, antropologul C.L. Strauss povestește o întâmplare tulburătoare dintr-un trib de indieni de pe Amazon, trib întârziat în preistorie, în primitivismul epocii de piatră. Observă, astfel, că șeful acestuia devine tot mai curios pentru caietul în care își lua el însemnări, iar în cele din urmă i-l cere împreună cu creionul și încearcă să imite bizara îndeletnicire. Ceilalți membri ai tribului se neliniștesc, îi apucă furia chiar și sunt pe cale să-și linșeze conducătorul. Șeful încălcase, desigur, o teribilă interdicție,

caietul și creionul „omului alb” îi luaseră mințile. Dar, cu prețul vieții, la nevoie, „bunul sălbatic” se lasă pradă acestei ispite obscure a scrisului, având poate intuiția fulgerătoare a „saltului” ontologic de la natură la cultură.

În 1965, la începutul lui septembrie, dădeam admitere la Facultatea de Filologie din trei materii: literatura română (scris și oral), istoria României (scris) și gramatică (scris). Concurență mare, aproape șase pe un loc. Mă pregătisem singur, în vacanța de vară, între muncile câmpului. Dintre cele trei materii, cel mai sigur eram de istorie și gramatică. La literatură stăteam destul de prost cu lectura integrală a operelor de examen, în speță a prozatorilor, iar la bibliografia critică parvenisem foarte târziu și fără acces la cea profesionistă. Una peste alta, mă aflam la un nivel de tot amatorist, deși deprinsesem dexteritatea unor comentarii „critice” flamboaiante, înțesate de neologisme și de „speculații” poetice. În fond, mă iluzionam că devin poet și nu profesor. Examenul a fost, totuși, o bagatelă și am intrat pe locul al treilea, cu media 8,75. Pe locul al doilea, cu media 9, era Olimpia Radu, viitoarea colegă de la *Echinox*. Culmea e că m-am încurcat tocmai la gramatică, deși studiasem după Gramatica Academiei. În curând, însă, aveam să descopăr că gramaticienii clujeni erau în dezacord cu tratatul academic. Intram, așadar, la Facultate ca bursier, cu loc la cămin și masă asigurate. Trăiam în cea mai bună dintre lumile posibile!

Numai aici, gândeam ceva mai târziu, Eta Boeriu, o aristocrată a acelei vremi, putea traduce *Il cortegiano* al lui B. Castiglione, căci o discretă magie a locului întreținea încă nobile reverii. Orașul organic supra-

viețuise agresiunii staliniste; e adevărat, dizarmonic social, dar, în mediile universitare îndeosebi, elitele nu fuseseră decât parțial suprimate, iar clasa muncitoare era una cu tradiție, aproape integral urbanizată. Încă nu apăruse „specia” mitocanului, aceea specifică orașelor destructurate prin afluxul masiv de populație și despre care a scris cu uimitoare perspicacitate Manuel Estrada în *Radiografia pampei*. Istoria contemporană a Clujului, deși începea, ca și a întregii țări, printr-o uzurpare politică, se „scria”, totuși, cu personalități de anvergură și la vedere. Orașul îl protejase pe Lucian Blaga și, din acest deceniu, îi pregătea o consistentă carieră mitică și postumă. Apariția voluminoasei antologii din 1966, *Poezii*, a însemnat o sărbătoare publică *in actu*. Părea că toți locuitorii ieșiseră în stradă, așezându-se ceremonios la cozile de la librării pentru a cumpăra miraculoasa carte. Dar orice eveniment cultural avea vibrația subtilă a unui miracol: marea expoziție retrospectivă de pictură a lui Ion Țuculescu la Muzeul de Artă; lansarea unui volum de versuri al lui Eugeniu Speranția, în prezența autorului; o conferință a lui Liviu Rusu despre Titu Maiorescu; întâlnirea cu prozatorul Alain Robbe-Grillet, în sala arhiplină a Casei de Cultură a Studenților. Lumea intelectuală se contaminase de o curiozitate febrilă, de patetism și gravitate. Generația mea, cel puțin, creștea cu sentimentul că se hrănește spiritual cu trufandale, și încă exotice. Departe de a fi niște răsfățați ai istoriei, aveam măcar privilegiul *încântării*.

Aromele de cafea proaspăt măcinată invadau dimineața străzile din centrul orașului. Și parcă nicidecum efluviiile lor nu erau mai persistente ca în atmosfera rarefiată a toamnelor cu lumina lor coaptă, de un albastru bătând spre ciudate nuanțe de galben și

vioriu. În memoria mea, ele au rămas toamne unice ale unui interval aureolat. Mi-l amintesc trecând prin aerul lor matinal pe marele Constantin Daicoviciu. Mergea regulat la cafeneaua „Silvia” (*Verde*) din strada Memorandumului, unde avea o masă reținută în permanență. Nu apărea pur și simplu, ci ca un fel de erupție patetic-jovială, cu masivitatea sa nobilă de patrician. Orașul îl adjudecase drept figura sa tutelară, el reprezentând în mentalul colectiv fondatorul noii mitologii dacice. Cu și prin C. Daicoviciu începea și se legitima recunoașterea ideii naționale. Dincolo de ideologie, se reactiva cultul eroilor și se comemorau evenimente însemnate ale istoriei, până nu de mult ignorate. Între studenți sărbătorind în stradă ziua Unirii Principatelor, prezența marelui rector era iluminantă. Patriotismul neaoș devenise un soi de magie și având încă un ușor aer conspirativ. Înainte de a fi o ideologie și o retorică, „sentimentul românesc al ființei” a fost în anii ‘60 o sensibilitate explosivă. Ca expresie culturală, asta a însemnat, inițial, reactualizarea de loc selectivă a imaginarului tradiționalist, cult și popular deopotrivă. Cântece patriotice, balade eroice și doine (în special despre Avram Iancu), cântecele românismului galant (gen *La căsuța albă*), romanțe: iată un repertoriu exaltant al petrecerilor studențești; în general, al oricăror agape. O asemenea bucurie care se sentimentaliza prin cântec, fericită de a-și fi descoperit trecutul glorios și idilic, exhiba vitalitatea unui organism tânăr, dar și disponibilitatea acestuia pentru excese. Poate mai vizibil ca oriunde la Cluj, naționalismul acesta sentimental avea în acei ani aparența nonconformismului politic. În orice caz, nu a fost din fașă un mijloc de manipulare ideologică și, desigur, nu se limita la formele de manifestare politică și nici nu este un fenomen local.